

פרשת אחרי מות - קדושים

הרב שמעון קליין

'לפני ה' תטהרו'

מבוא

הקדש'. קטורת, קרבנות רבים, וכלל העבודה המתוארת בפרשייה ומאפשרת את כניסתו של אהרן.

יכולה הייתה הכותרת "וְאֵל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ" להתפרש כפתיחה לקביעת זמן מסוים: לא בכל עת יבוא, כי אם ביום מסוים בשנה. אין קביעה כזו בכתוב, ולפיכך נראה שמשפט זה בא להגביל את הזמנות: לא בכל עת שירצה יבוא - ללא סייגים ועיכובים, כי אם בשורה ארוכה של עבודות, שרק בעקבותיהן יוכל לבוא אל הקדש.² המשמעות: אהרן רשאי להיכנס אל הקדש בכל אימת שירצה, ובלבד שתהא הכניסה מלווה בשורת הפעולות שתוארה. כך הבינו חכמים במדרש³, הגר"א, והנשמת אדם⁴.

מהי מהות העבודה הנלווית אל הכניסה? כניסת אהרן מלווה בשורת צעדים המהווים כפרה עבור מעגלי קרבה ההולכים ומתרחבים. החל מכפרה על עצמו (וכפר בעדו - ו'); דרך אשתו ('ובעד ביתו' - ו'); הכהנים ('חז"ל: 'על ביתו' - ו"א); דרך כפרה על הקדש מטומאות בני ישראל - אוהל מועד והמזבח ('ט"ז-ט'); כפרה בעד כל קהל ישראל - ('ז'); וידידי על השעיר "אֶת כָּל עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם" ('כ"א). פעולות אלו מעידות על מהותה של הכניסה - שאינה מסתכמת באירוע אישי של אהרן המתייחד עם קונו. אהרן הוא נציג העם הבא אל הקדש, וכיוון שכך - חטאיו וחטאיהם הם נושא. אלו ואלו משתקפים במקדש, ויש צורך לחטאו⁵. רק לאחר הכפרה במעגלים השונים, מתאפשרת כניסתו אל הקדש.

כלל העם ביום הכיפורים

וְהִיָּתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנִנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְכָל מְלֶאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר

² רש"י, רמב"ן, ופרשנים נוספים לא חילקו בין הפרשיות, ויחסו את ה'אחת בשנה' המופיע בהמשך הפרשה לחלק זה.

³ "ואל יבא בכל עת א"ר יהודה ברבי סימון צער גדול היה לו למשה בדבר זה אמר אוי לי שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו בכל עת?..." אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור... אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה" (ויקרא רבה פרשה כא).

⁴ 'נשמת אדם' בסוף הלכות אבילות דן בפרשייה זו בהרחבה.

⁵ בהתאמה, בקרבן חטאת המתואר בפרק ד' בויקרא - מקום העבודה בכל אחת מן החטאות נגזר ממעמדו של החוטא ולא מחומרת החטא. כהן גדול שחטא, פוגם בקדש הקדשים, וקרבן החטאת שלו יכוון לחטא פגם זה הדיוט שחטא, חטאו ישתקף במקדש - כחטאת חיצונית.

פרשת אחרי מות פותחת בתיאור כניסת אהרן הכהן אל קדש הקדשים. 'בזאת יבוא אהרן אל הקדש' אומר הכתוב, ופורע את הכותרת בשורה ארוכה של קרבנות, קטורת ועבודה המאפשרים את כניסתו אל קדש הקדשים ('א'-כ"ח). במעגל שני מתוארת עבודת יום הכיפורים של כלל ישראל - לחוקת עולם ('כ"ט-ל"א); ולבסוף עבודת הכהן הגדול שבכל דור ודור - לחוקת עולם ('ל"ב-ל"ד).

אילו נשאלנו - מהי ההתרחשות המשמעותית ביום הכיפורים - כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים או הציווי לכלל ישראל על עינוי הנפש ושאר הלכות יום הכיפורים? דומה שלא היינו מהססים מלהצביע על הראשונה. האם אכן כך הוא? שאלה נוספת שנבקש להשיב עליה - מה הוא ייחודו של יום הכיפורים, בראי פרשייה זו?

שלוש יחידות הן הכתובות זו לצד זו, ומבין שלושות משתקפת תמונה. צעד ראשון בלימוד יהיה להבין בקווים כלליים את המתרחש בכל אחת מהן.

בזאת יבוא אהרן אל הקדש

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיֹּמְרוּ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיד וְאֵל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֶכֶת אֶל פְּנֵי הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֹן אֲרָאָה עַל הַכְּפֹרֶת: בְּזֹאת יָבֹא אֶהֱרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפֶרֶן בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה...

מילים אלו, בהן פותחת הפרשייה, מחזירות אותנו לאחור, אל אירועי היום השמיני במהלכם אש יצאה מלפני ה', ואכלה את בני אהרן - נדב ואביהוא. כעת, בעקבות האירוע ההוא פונה א-להים אל משה ונקבע סדר פעולות: ראשיתו בהצבת גדר - 'אל יבוא בכל עת אל הקדש', והמשכו בשורה ארוכה של ציוויים: 'בזאת יבוא אהרן אל

¹ ברקע - יום הכיפורים ועבודתו מופיעים בתורה לראשונה בפרשתנו (ויקרא ט"ז), לאחר מכן בפרשת אמור, כחלק מפרשיית הלכות המועדים (ויקרא כ"ג, כ"ז-ל"ב), בפרשת פנחס (במדבר כ"ט, ז'-א), במסגרת הלכות מוספי המועדים כולם, שם מופיעים קרבנות היום שאינם מופיעים בפרשתנו. בנוסף, בפרשת תצווה מופיעה כפרת המזבח בעזרת דם החטאת, ללא ציון המועד לכפרה זו (שמות ל', י').

כאמור, בפרקנו שני נושאים: עבודת הכהן הגדול במקדש, ומצוות העם באשר הם. פרשת ההלכות שבאמור (ויקרא כ"ג) - תואמת לחלק העם שבפרשתנו.

בדיבור על אהרון בנפרד מן הדורות שלאחריו? מה ניתן ללמוד מן השוני בין עבודת אהרון, האפשרית בכל יום בשנה, לבין העבודה לדורות - 'אחת בשנה'?

טיבה של עבודת אהרון

כאמור, הפרשייה פותחת בדבר ה' אל משה "אַחֲרֵי מוֹת שִׁנִּי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ". קודם לכן קרבו לפני ה' ומתו, וכעת המשימה היא לשחזר את הקרבה - בלא שבר. היישום לכך הוא בשתיים - בעבודת אהרון ביחידה הראשונה ובפועלם של ישראל בשנייה. בפרק הקרוב נעמיד את השניים זה לעומת זה, נבחן מהו טיבה המיוחד של ההתייבבות לפני ה' - בכל אחד מהם. נפתח בעבודת אהרון:

1. כניסת אהרון נפתחת במילים: "בַּזֹּאת יָבֵא אֶהֱרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" - כלומר, נושא הפרשייה הוא 'ביאה אל הקדש' שפירושה הוא כניסה אל מבית לפרוכת.
2. הביטוי 'לפני ה' נזכר שוב ושוב במהלך העבודה (ז', י', י"ב, י"ג, י"ד, י"ח).
3. שלבים רבים מתארים את עמידתו בקדש הקדשים לפני ה': "וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחְתָּה גִּחְלִי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה' וַיִּמְלֵא חֲפָנָיו קִטְרֹת סָמִים דָּקָה וַהֲבִיֵּא מִבֵּית לְפָרְכָת: וְנָתַן אֶת הַקִּטְרֹת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה' וְכִסָּה עָנַן הַקִּטְרֹת אֶת הַכֹּהֵן אֲשֶׁר עַל הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת: וְלָקַח מִדָּם הַפָּר; וַהֲזָה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכֹּהֵן קִדְמָה וְלִפְנֵי הַכֹּהֵן יָזָה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ" (י"ב-י"ד).

מהו טיב העמדה הנפשית והרוחנית של אהרון במעמד זה? מהי מידת המכוונות שלו למעמד המיוחד כל כך?

1. הביטוי 'מלפני ה' נזכר שוב ושוב, אך אין באף אחד מן המופעים הוא אינו מתאר את עמדת אהרון⁶.
2. עמדתו הרוחנית של אהרון אינה מהווה נושא כלל לאורך כל פסוקים אלו.
3. למעשה - הוא עסוק לגמרי בעבודה: כניסה עם מחתה המלאה בגחלי אש, חופניו מלאות בקטורת, לוקח מדם הפר ומזה על הכפורת ולפני הכפורת. עבודות אלו אינן מותרות פנאי בנפש 'למפגש' משמעותי.
4. בפתחה לתיאור העבודה מתואר ענן במשמעות של התגלות: "כִּי בָעָנָן אֲרָאָה עַל הַכֹּהֵן". ביישום,

הֲגַר בְּתוֹכְכֶם: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ: שִׁבְתָּ שִׁבְתּוֹן הִיא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת נִפְשֵׁיכֶם חֻקַּת עוֹלָם (ט"ז, כ"ט-ל"א).

בניגוד ליחידה הראשונה המתייחסת אל אהרון הכהן ואל בני דורו, ביחידה זו עובר הכתוב לצוות על "חקת עולם". הכתוב משתמש בביטוי "לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ", ואי אפשר להתעלם מן הזיקה בינו לבין כותרת הפרשה: "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שִׁנִּי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ".

מיתת שני בני אהרון בקרבתם לפני ה' משמשת נקודת מוצא לכל הפרשה. לכך נותנת התורה מענה בשתיים: בדורו של אהרון - בכניסתו אל קדש הקדשים, ומענה נוסף לכלל העם - 'לחקת עולם', מצוות עינוי ואיסור מלאכה בעשור לחודש השביעי. בקיום מצוות אלו, יכפר ה' ויטהר את ישראל, ותתאפשר להם העמדה של 'לפני ה' תטהרו'. לצד הדמיון, קיים גם הבדל: בניגוד לפרשייה הראשונה, בה הביטוי 'לפני ה' מתייחס למקום פיזי - בקדש הקדשים, כעת משמעותו מופשטת. לא במקדש מדובר, שהרי הנושא הוא כל אדם מישראל. כעת מדובר במרחב תודעתי, שמתאפשר לכל אדם מישראל בזמן המיוחד - בחודש השביעי בעשור לחודש⁷.

עבודת הכהן לדורות

יחידה שלישית, החותמת את הפרשייה, חוזרת ומתייחסת אל היחידה הראשונה - אל עבודת הכהן במקדש, אך הפעם היא עוסקת בכהן אשר יכהן תחת אביו - לחוקת עולם:

וְכִפֹּר הַפֶּהן אֲשֶׁר יִמְשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת דָּו לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדֵי הַבֵּד בְּגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ: וְכִפֹּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכְפֹּר וְעַל הַפִּהָנִים וְעַל כָּל עֵם הַקֹּהֵל יִכְפֹּר: וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אֶחָת בְּשָׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: (ל"ב-ל"ד)

כהן נמשח על ידי אביו, וגם הוא מצווה על העבודה במעגלי הכפרה השונים. ומהו עיתוייה? הביטוי בכתוב הוא - 'אחת בשנה'. בדומה לאהרון שכניסתו אינה בתאריך מסוים, גם כאן לא מדובר על תאריך. בניגוד לאהרון הרשאי להיכנס פעמים רבות במהלך השנה, מכאן ואילך תהיה הכניסה אחת בשנה.

סיכום ביניים: בפרשייה הראשונה: אהרון הוא הבא אל הקדש - 'לפני ה', הוא הנושא, וכפרה במעגלים שונים נועדה לאפשר לו זאת. בפרשייה השנייה: המוקד הוא העם הנוכחים ומיטהרים 'לפני ה'. בפרשייה השלישית: הרחבה לעבודתו של אהרון בדורות הבאים - לחוקת עולם, אחת בשנה.

כעת, בעקבות ההיכרות עם שלושת החלקים, מתעוררות שאלות נוספות - מה מקופל במבנה זה? מהו ההיגיון

⁶ השעירים הם לפני ה' (ז'), השעיר החי מועמד לפני ה' (י'), מלוא המחתה וגחלי אש נלקחים מלפני ה' (י"ב), הכהן נותן את הקטורת על האש לפני ה' (י"ג), אהרון לוקח מדם הפר ומזה על פני הכפורת לפני ה' (י"ד), אהרון יוצא אל המזבח אשר לפני ה' (י"ח).

לתמונה כוללת, על פיה אין לכניסת אהרון כל משוב מצידו של ה'. בשונה מכך, ביום הכיפורים של כלל ישראל ה' פועל ועושה: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ".

5. כאמור - בפרשייה הראשונה הזמן נקבע באופן אישי על ידי אהרון המחליט מתי להיכנס. בשנייה קיים תאריך, בו מתרחש דבר בעולם, ומאפשר את המפגש עם א-להים המוכן ומזומן ליום זה.

נקודת שיא - לפני ה'

בשורות הבאות נבוא בשערי ההוראה לכלל ישראל - 'לפני ה' תטהרו'. נתבונן במבנה הפסוקים:

1. וְהִיָּתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
2. תַּעֲשׂוּ אֶת נִפְשֵׁיכֶם
- וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:
3. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם
4. לִפְנֵי ה'
4. תִּטְהָרוּ:
3. שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן הִיא לָכֶם
2. וְעֵינֵיכֶם אֶת נִפְשֵׁיכֶם
1. חֻקַּת עוֹלָם:

פסוקים אלו פותחים בכותרת: 'והייתה לכם לחוקת עולם', מצוין בהם תאריך, הוראות - לענות נפש ולא לעשות מלאכה, וגם הקשר ומשמעות: 'כי ביום זה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו'. בהמשך, חוזר הכתוב ומורה על השביתה ועל העינוי - 'כחוקת עולם'.

הפסוקים - בנויים בצורה של מבנה כיאסטי. במבנה זה הפתיחה תואמת בתוכנה ובסגנונה לסיום, הפסקה השנייה תואמת לפסקה הקודמת לסיום, השלישית לשלישית, וכן הלאה. במרכז המבנה ניצב משפט שאין תואם לו, והוא מהווה נקודת שיא המשמשת גם נקודת מפנה בין שני החלקים. מבנה זה מזמין לומד לתרגם את הסיפור לתמונת מרחב ולדמות אדם הצועד בה משלב לשלב, עד הגיעו אל

2. פרשייה זו מנותקת מן הראשונה בסגנונה, במקום ובטיב ההתרחשות בה. שיבוצו של הכהן כמי שמובן מאליה שהוא נוכח בה - קשה.
3. קודם לכן הכפרה משמשת כפעולה בעבודת אהרון. כאן הכפרה היא המהות, ואך מתבקש הוא לייחסה אל ה' המכפר.

לעומת זאת, תפקיד הענן הוא להצילו מן המוות: "וְכִסָּה עָנָן הַקִּטְרֶת אֶת הַכֹּהֵן אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת" (י"ג).

5. הכתוב מגדיר את כניסתו אל הקדש במילים: "בָּבֹאוּ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֹאתוֹ" - כניסה שמהותה היא כפרה.
6. במהלך כל העבודה אין כל תיאור למשוב מצידו של א-להים. כל הפעולות הן חד צדדיות, של הכהן.

7. גם ההימנעות מקביעת זמן מוגדר לכניסה מבטאת חוסר במשוב מצידו של א-להים. כאשר ישנו זמן, ניתן לדבר על א-להים הנוכח וממתין לאדם בזמן זה. בפרשייה זו מתוארת עבודת הכהן בזמן שהוא זה שקבעו, וא-להים אינו מעורב בו.

כפי שמובא בפתיחה לפרק, ביאה אל הקדש מחייבת פעולות כפרה במעגלים שונים. למעשה הכפרה הופכת להיות עיקר ההתרחשות, בה הכהן עסוק בכל העת, ולא בביאה אל הקדש או בנוכחות - 'לפני ה'.

מה בין העם לבין אהרון?

כעת, נעבור אל היחידה השנייה - אל המתרחש בקרב העם. כבר במבט ראשון ניתן להבחין בהבדלי מהות:

1. הביטוי "לפני ה' תטהרו" מגלם את נוכחות העם לפני ה'.
2. בניגוד לאהרון המתואר תמיד בגוף שלישי, פניית א-להים אל העם היא בגוף נוכח (בפרשייה הראשונה גם כן מתוארים 'בני ישראל', אך תיאורם הוא בגוף שלישי - ה', ט"ז, י"ט, כ"א).
3. בניגוד לאהרון העסוק בעבודה, בפעולות פוזיטיביות שעשויות להסיח את דעתו מן המעמד של 'לפני ה', הפעולות אליהן נתבע העם הן בשב ואל תעשה' - עינוי נפש במשמעות של הימנעות מאכילה שתייה וכו' ואי עשיית מלאכה. שתי אלו מאפשרות לאדם להיות פנוי להתרחשות פנימית ורוחנית.
4. בניגוד לפרשייה הראשונה, בה המכפר הוא אהרון, בשנייה ה' הוא המכפר⁸. עובדה זו מצטרפת

⁷ לשם ההשוואה - בפרשת המועדות ישנם תאריכים, והכותרת להם היא 'אלה הם מועדי'. המועד משויך אל א-להים, ופירושו - זמן שהוא נוכח בו, ומתגלה אל האדם.

⁸ "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". אמנם, יש שפירשו שהכוונה היא לכהן (לדוגמה - אבן עזרא). שאלות על פרשנות זו:

1. עדיין אין אזכור לכהן אחר חוץ מאהרון, ואהרון הנזכר קודם לכן בפרשה אינו יכול לשמש כמכפר לחוקת עולם.

הראשונה - המהווה מעין כותרת - חוקת עולם הקבועה ביסודות עולם, דרך הזמן הקבוע גם הוא במציאות, ודרך שני איסורי מלאכה - מלאכה בנפש ומלאכה בעולם שמהותם היא השקטה לעולמו האיש, המאפשרת לו לקלוט דבר שהוא מעבר לו.

ובעקבות השיא: הכתוב הכתוב ומתאר לאחר, את אותן נקודות ציון בהם נתון האדם במשך אותו יום - בעינוי נפש ובאיסור מלאכה, אלא שכעת, בעקבות ההתוועדות עם ה', מקבלות הן צביון ונופך חדשים. כמו שב לאחריו האיש, ומגלה בהן מעתה ערך נוסף: "שַׁבַּת שְׁבִיתוֹ" - בניגוד להוראה להימנע מפעולה, כעת מתוארת מהות חיובית של שבייתה. "היא לָכֵם" מהות חיובית זו שייכת לכם, משמעותית עבורכם. מיוחד הוא השיוך - "לָכֵם" המחליף מעתה את נמעני הציווי הקודמים - "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזָרָח וְהָגֵר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם". ביטוי זה מכיל כאחד את כל חלקי עם ישראל. משמעות הדברים היא שתהליך הכפרה והטהרה לפני ה' יוצר אחדות, ומחבר בין רחוק לקרוב. "וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם" - בניגוד להוראה הקודמת על העינוי, הכתובה בלשון עתיד - "תַּעֲנֶנּוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם", כעת התורה משתמשת בלשון עבר, בצירוף ו"ו" ההיפוך. לשון עבר כמו מתארת מציאות שאירעה, ויש בה מידה של ממשות וודאות, בניגוד ללשון העתיד, המתייחסת למציאות שעדיין לא אירעה, והיא אינה בטוחה¹¹. "חֻקַּת עוֹלָם" - בניגוד לשימוש הקודם בביטוי זה, שם צורף לציון התאריך ויצר משמעות קונקרטית, כעת זוהי אמירה ערכית שמקופל בה זיהוי ערכי ונצחי למהותו של היום.

סוף דבר

כעת יש לחזור אל תמונת המכלול ולבחון - מהו התהליך המתקיים מבין שלושת היחידות? כאמור, הכותרת לשלושתן היא - קרבת נדב ואביהו לפני ה' - ביום חנוכת המשכן, והלקח הנלמד ממנה. בשלב ראשון מתוארת הרשות הניתנת לאהרון להיכנס כאשר יחפוץ. דמיון מה קיים בין היוזמה שנטלו נדב ואביהו, לבין יזמת אביהם להיכנס אל קדש הקדשים. ההבדל הוא בפרשייה שהתחדשה בינתיים - 'בזאת יבוא אהרון אל הקדש' כנציג לעם, ובעקבות כפרה במעגלים השונים המתוארים בפרשה. בצעד שני, מתנתק הכתוב מהכהן ומן המקדש, ופונה אל העם. והנה כאן, עמדה חדשה, אחרת של 'לפני ה'". בניגוד לאהרון העסוק בעבודה - פעולה הרודפת פעולה, העמדה כעת היא של שב ואל תעשה. השקטה של הנפש ושל פעולות החיים. בניגוד לאהרון הנמצא פיזית בקדש הקדשים, 'לפני ה' כעת אינו משויך למקום פיזי מסוים. בניגוד לניסוח המקראי המייחס שוב ושוב את העמדה של

נקודת השיא. שם מתקיים מפגש (בהקשר שלנו - עם ה'), ולאחריו הוא שב על עקבותיו, אל עבר נקודת הראשית. בפועל הוא יצעד שוב באותן נקודות ציון שכבר היה בהן קודם לכן, אלא שלאחר המפגש בנקודת השיא, לאחר שזו רשמה בו את אותותיה, פניו לא יהיו לו עוד כבראשונה⁹.

בפרק הקרוב, נקשיב אל השלבים השונים ביחידה זו, נבקש להבין את התהליך המתקיים בה.

לפני ה' תטהרו - השלכות

כך נפתחת היחידה השנייה: "וְהִיָּתָה לָכֵם לְחֻקַּת עוֹלָם" - קבועה, שאינה עומדת להשתנות. "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ" - ציוונו של זמן, מעמיד מציאות שאינה תלויה בבחירת האדם. בניגוד לכניסתו של אהרון, שהיא פרי רצונו, על פי לוח הזמנים שלו, ללא קשר לקביעה של א-להים, כעת א-להים הוא שקובע זמן, והאדם מתאים עצמו אליו.

"תַּעֲנֶנּוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם" - פתיחה בעינוי, בו האדם עוצר את תנועת הנפש, את הנאות החיים¹⁰. "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" - התרחבות מן הנפש אל המלאכה, היצירה בה אדם מניע את המציאות, מחולל דבר בעולם הסובב אותו. בשתי אלו ישנה הימנעות והסגה לאחר.

ומי הם המחויבים בכך? "הָאֲזָרָח וְהָגֵר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם" - האזרח הוא בן ישראל מלידה, והגר הוא המצטרף מבחוץ. ובמילים אחרות - החובה קשורה לכלל החברה, וממילא היא כוללת גם את המצטרפים אליה.

"כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם" - זוהי תכלית הפעולות הנעשות. ביום זה ה' מכפר עליכם, מתוך מגמה לטהר אתכם מכל חטאותיכם - בטהרה ובניקיון פנימי. החיתום - "לְפָנַי ה'" משמש כפסגת התהליך. כעת נשים לב לעובדה מרתקת - מהי מידת נוכחותו של א-להים בתיאור זה? בנקודת השיא - התשובה ברורה: ביום הזה הוא מכפר עליכם, לא מישוהו אחר, הוא מטהר אתכם מכל חטאותיכם, ואירוע זה מתחולל 'לפני ה' - שם טיטהרו. זוהי נוכחות מלאה של האדם לפני ה'.

כעת ניתן לגזור לאחר, ולגלות שכלל הציוויים עד כה, כולם מובילים לאותו מקום. נוכחות מוגברת של א-להים ביום זה, המהווה הכנה לרגע הנכסף - לנקודת השיא. כך בהוראה

⁹ תרגום זה של מבנה כיאסטי לתנועה במרחב, בכוחו לתת פשר ומשמעות למופעים רבים של מבנה זה במקרא. פעמים רבות מופיע מבנה זה בתיאור תהליך העובר על אדם, שרכיביו הם נקודות ציון, שלב ועוד שלב. בנקודת השיא - מפגש הצורב בליבו עמדה רוחנית חדשה. ממנו, שיבה אל הראשונות, אלא שאלו יקבלו כעת משמעות אחרת, חדשה.

¹⁰ פירוש העינוי כהשבתה של תנועות הנפש ואיסור מלאכה כהשבתה לפעולות האדם - עולה מן הרמב"ם בהלכות שביית העשור: "כשם שיש מצווה לשבות ממלאכה, כך יש מצווה לשבות מאכילה ושתייה". איסור האכילה נתפש כהשבתה של פעולות הנפש.

¹¹ שימוש בלשון עבר, בתוספת ו"ו" ההיפוך, מתפרש למעשה כמכוון לעתיד, אך משמעותו מכילה את היתרון שיש לעבר על פני העתיד - מעין היתרון שיש לאדם שכבר חווה מציאות על פני העומד בפתיחה.

כל חזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב שמעון קליין, תשע"ה
 עורך: מתנאל בן אבי
 בית המדרש הווירטואלי
 מיסודו של
 The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il>
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דוא"ל: office@etzion.org.il

לפני ה' לשעירים, לאש, לדם ולכלל הפעולות, וכמו מביע בכך על עמדתו הרוחנית של אהרון - כמי שעסוק וטרוד באלו. האדם מישראל - מיטהר לפני ה', פנוי להיוודע למשמעות הרוחנית המגולמת בעמדה בה הוא נתון.

כל זאת - בדורו של אהרון. ומה בדורות שלאחר מכן? כאן מתחדדת עוד יותר מערכת היחסים שבין שני הימים. כעת מתוארת עבודת כהן, שהכותרת לה היא 'וכפר הכהן'. נזכרים אמנם 'בגדי הבד', אך לא בהקשר של הכניסה פנימה, כי אם בהקשר לכפרה: "וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש את בגדי הבד בגדי הקדש: וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" (ל"ב-ל"ג). עוד ממשיך הכתוב ומדבר על חוקת עולם, וקוצב לה זמן - 'אחת בשנה'¹². קציבת זמן זו אינה מקדשת יום מסוים, והיא מרחיקה עוד יותר את האירוע מממד ה'מפגש'. על פי פרשייה זו א-להים אינו מחכה לישראל ביום הכיפורים בקדש הקדשים. יום מסוים שכזה מצוי בפרשייה המדברת על בני ישראל, ושם הוא אכן מחכה, לכפר עליהם ולטהר אותם 'לפני ה'". באופן מעשי, האחת בשנה מתקיים ב'עשור לחודש השביעי', ושני האירועים משלימים זה את זה. אירוע המתקיים במקדש - כניסה אחת בשנה אל קדש הקדשים, ולצד זאת - העובדה הפשוטה, על פיה המוקד בעבודת המקדש הוא - השכינה השורה בכלל ישראל¹³.

¹² "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה ה' את משה" (ל"ד).

¹³ ביטוי יפה לעיקרון זה בעריכת המשניות של ר' יהודה הנשיא: יום הכיפורים הוא תרגום לדורות של היום השמיני שלאחר שבעת ימי המילואים. שבעה ימים נחנכו הכהנים בעבודה, ביום השמיני יצאה אש מלפני ה', והשוכן בא אל הבית. ביום זה יצאה שוב האש, ובה נשרפו בניו של אהרון. יום השראת שכינה זה תורגם למעשה לשני אירועים - לעבודת הכהן הגדול ה'בא אל הקדש' ואינו מת, והוא תורגם גם לעבודת כלל העם הנוכחים לפני ה'. ובמשנה: שמונה פרקים הם למסכת. הראשון פותח בלשון: "שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו" - שבעת ימים של הכנה לקראת יום הכיפורים, כשיום הכיפורים הוא היום השמיני. קשה שלא לראות את הקשר שבין שבעת ימי הכנה הכהן, לשבעת ימי המילואים בהם מילאו את ידי הכהנים, ואת יום הכיפורים כמי שמגלים את היום השמיני - יום השראת השכינה. למעשה, בחרה המשנה לתאר את עבודת הכהן בשבעה פרקים ראשונים, וכאומרת שבעבודת הכהן עדיין אין את סגולותיו של היום השמיני. הפרק השמיני, המקביל ליום השמיני הוא הפרק העוסק בהלכות של עם ישראל - העינוי, איסור המלאכה והכפרה, וכמוהו כאמירה שהלב נמצא בעבודת כלל ישראל המתוארת ביום השמיני. מיוחדת היא חתימת הפרק בדברי ר' עקיבא, המקבלת את השראתה גם כן מפסוקים אלו: "אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיה ד') מקוה ישראל מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל" (פרק ח', משנה ט').